

Landskap: Småland Upptecknat av: Ivan Rydström
 Härad: Västna Adress: Brodalen
 Socken: S. Solberga Berättat av: Karl Rydström
 Uppteckningsår: 1925; inlämn. 1943 Född år 1873 i Bro (Bohuslän)

Uppteckningen rör

Olavens kärleksbrev (vers)

Visa (om en händelse i Italien)

Gåtor.

Ordspråk.

Julen.

De dödas julotta.

Vädersåttan.

Kalas (bölup o. begravnin g)

Gå till nattvandern.

Gästgivaregårdarnas föv.

Rövar.

Medel mot ekem.

(L. U. F. 34)

ACC. N:R M. 9187

Prosten Ponten kunde bota sjuka.
Om en präst, som aldrig tacksade
för någonting.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Olavens kärleksbrev. (okänd äldre men
mycket gammal.)
Eentigt en uppgift i en handskrivna niabok, skriven ad
1804 av en konds som heter Olav.

Min älska Lisa, min sockerbjalla!
Ja, falla prunna du i min härm,
ja pläas giömt ullad kärleksmatta;
i kinden läukle ja sagt ifrån
Men, län på bänken
ja va så när till,
sa ha må fänken
na ja va kär till.
O gång på gång har ja läukt om så,
då ska nok fram, när de skäffe på.

Ja ä så kärlet appert må dej,
du häugt mig möt på suspen sen
sen gång du fört kom i värser mig

fotb.

folk 2.

ACC. N:R M. 9187:2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

re fatermaurus re galsen.

Ja gusk o sladd
illt frukt le fäns.

Du kom, ja sladd:

hur sladd te mä'na? —

Ju lark som liava. Flur sladd do te
mä' honom själven, sa du, o om. (meg).

Li ladd i alla guss när, då händer,
som om ja fäll meg re tjärslät.

Då va de just kärleksallu händer,
ja lüktte: ack, leu som bara nöt!

Tart fuit du glodde,
re ja försäus.

O'inte hollde

ja då va lians.

O sörut gink ja o lubeia

ett länghet rök hur de skulle gå.

folk.

fort 3.

ACC. N:R M. 9187:3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

På hävle ja för mej jätr le slust:

färdig suinutengen o lejn le!

O, så för ja skulle nyta ut mät

le ja nu rongaude pallasé.

Lä le ja rekun

rom andra hera -

o piingelolekun

o fiske spraudera.

På dej - välvar mej - nu doppskapp,

men allri o omst fisk ja app.

I da ja löke ja på mej käune

ja döros har i mej let, niiman!

Gu löke launnaari ne min jaccus,

o läter rüna plakat som vane!

lek, fissa lilla,

mitt sockeröga,

skull du väl välla

fort.

forto 4.

ACC. NR M. 9187:4.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

färdens döds

o slitas när mig te dödas?

För raskarus skinn o ben, svara ja!

Vi skulle rocka så oss fram i värre,
ess monsting då finnes värre vet.

Lell kute-Nissa, den vagla käre,
räger allt ja dövt ute dugu let.

Si, du förlor, han

har ont i magen,

o därmed går han

o ä i tagen.

me te ä äta mig på min bakk,

för ä te vinnas för min sak.

Men låte följt te om han galar,

den ondgaffelen, för ja har,

svinnlingen fira kusan dalar

forto.

facto 5.

ACC. N:R M. 9187:5.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

mmu hau, o duu hau ja hoit a. far
alt ja hau dlad mej i basku pad alt
ess ja hau fad dij,
ad hau ja fa'alt
var suik o lit som du ser dat dlad:
muustjan, krakku o hus o gar!

Hu hau ja aulligju lytt te' aummu
me va ja villat dra fram de deg. —
Hu laras ogat, mu datta preummu.
Sek, Tinas lilla, glom inte mej!
Ess du exumera
dij te a soara,
Lohings laskura
ditt kuro da bara,
ad ess non fogel vill kura dit
hau da hau dippa fa' nianu it.
Kärlskapsfull av Olaver.

Kjærlig händelse
som tilldrog sig den 10 april 1859 i Rom.

(Denne visa är upptecknad ur folkminnen, såsom den
sjöngs i Småland på 1860-talet.)

I Italien det sköna land
på resor nyss en greve sig befunn,
som kärleks brudst risto kransen,
ty där en älskad brud han fannit.

Dotter frönligt han där till mötes träder.
Ack, en skurk i ljumskt sköna dräkt.
Och var bröst det länge undant gläder
människooffer skada för sin folk.

Med föräldras lämnan han i Florus
bruden sin en liten tid;

fäts. 2.

ACC. NR M. 9187:7.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Till skona skall han kärligt skynda,
Ty hans gelikter kallar honom dit.

Men i Rom han skall nu stå finns
huld den brud han älskade så högt.
Dock vad skulle nu väl hända,
jo, han livet snart här hade mist.

Ty en skurk, så full av list och ränker
i en vacker slund påhaffas han;
Då uti ett världshus han ej fara ansas
snart han var en dödens man.

När det bliver afton, för en skurken,
som Antonius ledsagad var,
horom bort uti en mörkarkula,
där förbryllem sin fristad har.

fäts.

forts 3.

ACC. NR M. 9187:8.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Gud dröb honom skydder med sin nåde,
hans tjäners Hubert och upplysning fritt
av en flicka. du mig ej farväl,
ej den herre skada dagen fritt.

När liden kunde han sitta med de andra,
bliven dottern draga liden hans död.
Oskad du skall dödens väg för vandra,
om ej himlen hjälps till din nöd.

Hubert rikas ej från grorans sida,
då ett becken gamla skurken ger.
Vid Huberts skall han döden måste lita,
och gjorde aldrig några skurkstuck mer.

Den goda flickan grov en så helönsas
rikligen med gods och rodan guld.

forts.

folio 4.

ACC. N:R M. 9187:9.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Starkt hemis hand och hjärta skänker.

Lyckan blir dem alltid huld.

I flera andra verser, som inte har kunnat tillfreds-
ställande uppfyllas, berättas sedan om huru Herran
skänkte dem ett lantgods och alltid sedan stod dem till
i alla nödsändigheter.

Låser.

Jag är en fat lång och en fat bred, men ändå är jag inte en kvadrat. Vem är jag?

(Stöveln)

Jag har ingen mun men förtär nästan alltid, jag har många lungor, men jag kan ändå ej lala, jag är nödvändig som björns men fruktad som herre.

Vem är jag?

(Elden)

Ät om upförken smärtsamtan sin högsta spätt?

(Låser)

Vad är det som man går bäst, då man har brållom?

(Skryder sig)

Ordspöråk. (Santliga är ordstäv.)

Så aka pigarna låta, så' arguistku, sprängde ayda.
De kullar bara det går endan, så han som raula ulfö
laket.

Sant sätter man sig önn, så' han som hade hål på
kyrbaken.

Det kan bli för mycket av det goda, så' godlumpslump,
fritt rullen i kunnas.

Ja, nog finns det mycket att göra, så' karringen,
lilla i sarku.

Trångheten är lite för all övernimmis, så' han som bar
rullen i ett säll.

Skämmen så' han, som sälls sig på klavusl.

Det läggs jag mig inte i, så' rullen, när katterna
sloges.

God fortsättning, så' gubben, mätte karingen som raula
ulfö lappan.

Julaften i Småland hies bringades oftast så:
Man slutade allt arbete dagen för. På julaften sattes
upp haussack hies fäglar. Sedan skulle alla bada. Man
bakade vatten i den äppens spisen i en stor gryta, sedan
slog man detta i en stor "laksi" i köket och i den bade
de alla, i en gammal vatten. Man badade oftast blott
samma gången på hela året.

När man blivit ren och lockat sig i värmen från
den äppens spisen, lade man sig i graurist och halmen,
som var utbrädd på golvet. På kvällen fick man uppa
och "doppas i grytan". När var fläsk och kuro kött
i en stor gryta och här doppades alla. Sedan ställdes
en ett stort fat gröt på bordet och ur detta fat äto
alla.

Sedan läste för jul-evangeliet, och man läste julåt och
julkappan, som alltid var praktiska saker.

En juldag i Salburgs år 1830 gick så till att
man redan kl 3 på morgonen begav sig iväg med stora
sörvedsklor till kyrkan, där juldagen började kl 4 fm.
Man samlades där alla man frän byn och gick den ene
efter den andre. Där man kom frän till kyrkan ställdes
man alla klara i en stapel frän kyrkan, så att de
tillsammans bildade ett stort klara. En del ställdes
och så ett sådant klara inne i kyrkan, så att det skulle
värma och lyfta. Någon eldning förkom ej i kyrkan då.

Där man kom in i kyrkan skulle man känna
efter på kännarna, om det fanns någon raut, ty gjorde
det detta, så märkte man att de döda hade varit
då och hållit gudstjänst. Detta ansågs vara ett mycket
gott omän och barnen hade särskilt roligt på att
känna efter om de kunde hitta det minsta lilla
rautkorn. Man ansåg att de döda då var med i
livet i bygden och följde med sina barn i deras för-
havanden, ehuru osynliga.

forts.

fort 2.

ACC. NR M. 9187: 14.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

En gång kom en gammal för tidigt till julallan.
Hon fann ljus i kyrkan, och hon tänkte då att man
redan börjat. Men då hon kom in i kyrkan fann hon
idelt skönt och sådant som hon misste vara döda. Hon
blev då rädd och gick mot utgången, men de döda
fick se henne och skyndade efter henne. Hennes kap-
pråk ryckte de i snäbbitar. Dessa fann sedan bönderna,
då de på morgonen skulle gå till julallan.

När klockan kringat ut på kyrkvallen och i kyrkan
fick prästen sluta sin julpredikan, så då blev det mörkt.
Folket vågade dock ofta utan för kyrkan liksom det blev
ljus. De hade så mycket att prata om, då de
häftade bekanta och släktingar.

Från 1850-falsh. Solbaga.

När man på juldags morgonen vaknade, skulle man
det första man gjorde lilla hur det rög ut i askan i
kachelugnen. Taus det märken efter fästet där, så skulle
man se efter åt vilket håll detta var rönt. Var det
rönt utåt rummet hit, så betydde detta att någon
under året skulle dö i det rummet. Om stogen var
rönt åt det andra hållet, kunde man vänta att
någon skulle födas i huset under året.

Denne askan, som bildats under julnatten på
julaftonskvällen, fick man i slänga bort, såsom man
gjorde med annan aska, utan den använde man
hit att slita med i ladugården. Den använde ha förmåga
att döda löv hos kreaturen.

(Sällbergs 1880)

ACC. NR M. 9187: 16.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Om julbarnen önskade mycket skulle man få god skörd, under det kommande året.

Julnatt skulle alltid utläsas till fåglarna, annars blev säden dålig under nästa år.

Sådan skulle vara försked före jul, annars fick alla onda makter säden i sitt våld, och om folk sådan åt av sådant bröd, så blev de onda.

Julbarnen skulle alla besöka. Den som inte ville gå dit ansågs vara en svältfärdig man och en full bedröfvad.

Om sålen sken på juldagen, så skulle det bli ett mycket gott år.

Att lomtun skulle man vid julen sätta ut ett fat gott med en sked uti. Lomtun fick då mitta att förhindra att alla onda makter höll sig borta från gården och dess folk.

Vädervärken.

Regnar det på jonsöndagsdagen (den 27 juli) så kommer det att regna i sju veckor.

Urban, Wilhelmina och Beda (25, 26 och 27 maj) skola sommaren leds. Men sådant väder som det var på den, sådant skulle det förbli hela sommaren.

I Gregoris tid är natt o da lika vid.

"Nysommarnätterna" (14-16 april) skall vara lika varma som "gamla sommarsnätterna" (28-30 april). Om det var så, så säger man för att det blir tidigt vår och gott år.

Vädermärken

På Mållisdagen (den 24 febr) skulle det vara, så att "kaupen" fick vara väl", och på väffeldagen (den 25 mars) så att "sten" fick dricka sig mätt."

Lika mycket som den är på hufstadagen den 25 mars, lika mycket skall det vara på Sakerstaden den 18 april.

Sådan väder som det är på måndag Pils, sådan skall det också bli på onsdag Pils.

Frysar det på långfredagen, så att de skallar, så man kan, så blir det bra med så, men är det förväder, så att det går lyst så man kan, blir det riktigt är.

Om det frysar "Albertina-mellan", så kommer det att frys i 40 nätter. (22 april.)

Blir det ej gott väder till Esbjörn (10 maj), så blir det ej gott väder till Järn till Rebecka (17 maj).

Thorsdagarerna var det ljust och falligt i vardags-
lag. (1830-50) Men på kalas, bröllop och begravningar
översköddades det av mat och dryck. Det var inte ovanligt
att ett kalas pågick i tre dagar. Och under hela tiden stod
borden i slottstugan dukade, så att alla kunde äta när som
helst. Det var kött och gräsläsk, ärtor och fläsk såväl rikligt
som mjölk, krämvin och dricka.

Konjak och vin fanns inte mycket. När folkskolläraren
P. W. Rydström år 1850 kom till Bohuslän fick han få första
gången smaka konjak i Berfendels gårdgård och han minns
att inte vid det var för något som han drack.

En persons ställning till Vallvarden hade under 1800-
talets början och mitt uppeast stor betydelse.

Pd P. M. Rydstams sökte in till Växjö Seminarium 1843,
fick han en pröfning i Konunga all uttyg om vilka dagar
god arb. han begått H. H. Vallvard. När R. sedan sökte
folkskollärare gjäns måste pröfningen pröfning bekygget nån
dag R. senast begått Vallvarden, samt om han regelbundet
gick till Vallvarden.

På den pröfning folk ännu i dag all det ansees så
god den tiden all den som inte gick regelbundet till Vall-
varden inte kunde ha något förlovet.

Fockskall. P. M. Rydstrand, Falköping, heste 1850 lämnade
sitt Bohuslän. Han har berättat om hur det såg ut i
gästgivaregårdarna i Småland och Västergötland just då.
"Uti alla dessa gårdar var fullt av krokar och husebrännier.
Gästgivaregårdarna var liksom för alla slags gäster och rö-
vare. Man måste vara stor och stark eller beväpnad om
man skulle klara sig. På flera gästgivargårdar fanns innan
för dörren en "fallucka", där den inkommande gästen fäll
ned och i många fall blev arm eller ben. Sedan pålockade
gästgivaren av honom hans pengar. Till hälsning
hades fanns en "stak i vägg för resandes bekvämlighet",
det var den lidens WC.

Törskes eller uti i en dag var färdigt att resa.
Bäst man skulle i lugn och ro, kom ett par rövare fram
slungade hästen och tog allt vad man hade med sig
under hot att slå ihjäl en, om man ej var stark nog
att slå igen.

Det var aldrig redligt att äta sura. Dessutom
forto.

fort 2.

ACC. N.R. M. 9187:22.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

skulle man ha sådana hästar som gör sig bra, så att
rövarna ej kunde släppa dem.

Rydstrand berättar om ett sådant örfall 1850.
Han körde genom en skog mellan Närke och Jönköping,
då ett par rövars kommar fram och stoppade hästarna.
Körsvanen slungade, länade komman af Rydstrand och
sprang fram på hästarna. Så gav han med klackarna
de båda rövaren var sitt slag i ansiktet så att de
föllt omkull.

Sedan körde skjutten i full galopp. Rövaren vakade
upps och sprang efter, men de kunde ej hålla ut, utan
måste vänta och vänta på nästa tillfälle.

ACC. NR M. 9187: 23.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Som ett bra medel mot elen ansågs vara
ett stö~ och frisk gräs på de sjuka ställen.

Många barn hade på 1840-50-talet elen över
hela kroppen. Man rullade dem i sat, och de blevo
bra och fick aldrig elen som vuxna.

Om Prosten Pontén i Korsbogs beväetas att han var mycket skicklig i att bota sinnessjuka. Alla sinnessjuka som kom till honom blevo bota. Blott Pontén fick se de sjuka, och märktes skillnaderna. Han hade en försunderlig, genomträngande lukt, som liknade genomskadade allt och alla. Sådana rausinniga som varit väldigt sanna, voro lättast att bota.

En gång kom en mycket rausinnig gubbe som var valdsam och hotade att slå ihjäl prosten, om man förde honom dit. Detta gjorde man dock, och då gubben fick se prosten blev han med en gång sin sjukdom och han blev aldrig sjuk mer.

Sådana fall berättas del många från 1840-50.

I Salberga fanns en präst som aldrig laskade för någonting som han fick. Ioligen levde han i början av 1800-talet.

För att driva med prästen och se om han ej skulle låta sig laska, begynte sockenborna hälsa till honom mera än de var skyldiga. De gav honom både smet och med samt djur och åkdon, men han laskade ej.

En gång kom en bonde till prästen med en hel säck med råg som han köpte honom. Men prästen laskade ej. Då blev bonden arg och sade: "Du får säcken otkod!"

"Ja, det är klart", svarade prästen, "all säcken hör till rågen".